

Svoboda tiska ni nujno svoboda novinarja

Evald Flisar se je pogovarjal z Jožetom Horvatom, prejemnikom nagrade Sklada Josipa Jurčiča za izjemne dosežke v novinarstvu

FLISAR: Te je kdo, ko si bil majhen, kdaj vprašal, kaj boš, ko boš velik? In je tvoj odgovor kdaj bil, da boš novinar? Če si sanjaril o svoji prihodnosti, kako si si jo zamišljal? Imaš občutek, da so se ti želje izpolnile? Ali pa tudi tebe spremlja, kot večino ljudi, grenak občutek, da je bilo o prihodnosti lepše sanjati? Se ti kdaj zdi, da je nostalgija v bistvu hrepeneje po neizpoljenih željah?

HORVAT: Ne spominjam se, da bi si kot otrok ali šolar želel biti to in to, vedno pa, da bi čim prej odrastel in da mi nikogar ne bi bilo treba več ubogati ... In pozneje si še kot študent nikoli nisem mislil, da bi bil kdaj novinar. A če zdaj natančneje pomislim, se je napletalo kar nekaj okoliščin, ki so mi "življenjsko pot" naravnavale v novinarstvo. Stara mati je v svojih skrinjah hranila kopico predvojnega prekmurskega tiska, v veliki meri še v narečju, od Kleklovih Novin do koledarjev in nabožnih knjig, in kakor hitro sem bil dojemljiv za njene pripovedi, sem bil deležen njenega glasnega branja; pozneje je oče naročil Slovenskega poročevalca, ki sva ga napeto prebirala, zlasti poročila o svetovnem dogajanju; med gimnazijo v Murski Soboti pa se je vse začelo zares: branje dnevnega tiska in periodike je zlasti v zadnjih letnikih postalo navada, za kar je dajala možnosti študijska knjižnica. Da je k temu spadalo tudi leposlovje, naj niti ne omenjam, saj je morda razumljivo samo po sebi. V Ljubljani na filozofski pa, kjer sem

vpisal germanistiko in slavistiko, se je pečanje s tiskom moralo intenzivirati: zapadel sem v morje abecede, iz katerega še zdaj nisem izplaval. A čeprav sem v tistih letih pisal knjižne ocene in prikaze knjig za radio, Tribuno in Našo sodobnost, kar je bil moj glavni vir preživljanja (štipendijo sem prejemal eno samo leto), niti enkrat nisem pomislil, da bi bil novinar. Videl sem pač, da je bilo novinarstvo povezano s politično pripadnostjo oblasti, jaz pa nisem bil član ničesar in na nobeni strani nisem imel nikakršnih spodbudnih sorodstvenih zvez – in tudi znal nisem ničesar drugega kot “obrt”, ki sem jo študiral, a je bila, kot sem ugotavljal, za delo v kakem časopisu neuporabna. Toda: po diplomi sem imel neznansko srečo, da sem dobil nemško štipendijo in dva semestra študiral germanistiko v Heidelbergu. Bilo je to v ključnih letih 1967/68, in zame ni bilo nič manj pomembno, da sem veliko časa preživljal v mednarodni študentski družbi Nemcev, Francozov in Angležev, ki so brali vsak svoje časopise. Če sem jim hotel biti enakovreden, sem moral prebrati vse, kar so brali sami – in ker sem torej neredko prebral trikrat toliko kot oni, sem se med njimi odlično počutil, čedalje bolj pa ugotavljal, kako sijajno je, biti dobro informiran. Prvič sem zaznal omamni čar in mik svobodnega tiska. Ko sem pozneje, po vrnitvi v Ljubljano, po neuspehih prošnjah na televiziji in po založbah, naposled dobil službo pri Delu (zasluge za to ima predvsem Jože Snoj, ki je bil tedaj v Delovi komisiji za sprejem novih kandidatov in me je poznal po mojih recenzijah v prej omenjenih glasilih), se mi je zdelo, da o časopisu že nekaj vem, čeprav nisem imel pojma, kako ga je treba delati. Novinar sem torej postal čisto slučajno, kolikor so bile zgolj slučajne že kretnice, ki so mojo usodo vodile vse globlje in globlje v gozd papirja. A od tega, kar sem mislil, da vem, sem deloma lahko uporabljal šele dosti pozneje, deloma šele danes. To je bila nekakšna približna vednost o tem, kakšen naj bi bil tekst, da bo informativno bogat, jezikovno soliden, avtorsko razpoznaven in vrednostno objektiven. Želje se mi tedaj na začetku seveda niso izpolnile, saj na Delu s svojo dotedanjo študijsko izkušnjo nisem vedel kam; delati sem moral v “ljubljski redakciji” in pozneje poročati iz skupščine. Sem pa v prvem letu (1971) uspel objaviti tudi nekaj reportaž iz tedaj že daljšega teksta o mojem študentovanju, kar je zbudilo veliko pozornost, a v sami Delovi redakciji tudi negodovanja. Objave so ustavili in ne vem, kako bi končal sam, če me tedaj kot člana “ljubljske rubrike” ne bi vzela v zaščito Olga Ratej, urednica reportaž. Sijajna novinarka! Tudi pozneje je bila vedno na pravem mestu. Premestili pa so me v “notranjo”, čez nekaj mesecev v kulturo ... Tu sem bil leta dolgo. In če ne bi bilo, kot je bilo, ne bi mogel biti novinar: praktično sem namreč delal za dva dnevnikarja. Prvi del se je nanašal na dnevno pisanje poročil in člankov o vsem, kar se je imenovalo samoupravna kulturna politika in njene seje, vsaj enkrat mesečno pa sem uspel objaviti knjižno oceno, reportažo, glosso, komentar – kar je bilo nekakšno pisanje za drugi dnevnik ... Pri čemer mi

je seveda šlo predvsem za moj užitek, užitek, ki je bil že v tem, da sem se lahko prosto približeval predstavi o dobrem tekstu. O tem bi lahko govoril z več plati, a naj bo dovolj: to je zadostovalo, da kljub raznim razočaranjem nisem postal zamorjen. Verjetno je to prispevalo k temu, da zaradi poklica nikoli nisem padal v kakšno depresijo ali nostalgijo. No, nostalgijo že; nostalgijo kot tisto zatemnjeno, bolečo muziko, ki se oglašča – vzemimo – v duši, ko človek pošilja v sprejem usodi svet svojih sanj in želja, pa jih ta zavrača.

FLISAR: Marsikje po svetu, tudi, recimo, v Angliji, ki jo поблиže poznam, velja novinarstvo za enega od glamuroznih poklicev, in ljudje bi naredili vse, da pridejo v vrste izbranih, pa naj si bo pri časopisih ali na televiziji. Bi si upal reči, da je tako tudi pri nas? Vsaj de facto, če ni tega nihče pripravljen priznati? Je pri nas ta poklic dovolj cenjen; se ga tudi pri nas drži romantični sloves "dopisnika s fronte", ali "razgaljevalca neprijetnih dejstev o prijetnih ljudeh"?

HORVAT: Po mojem je novinarstvo v Sloveniji specifično: najprej, zaznamovano je z majhnim okoljem, dalje pa s svojevrstno politično zavrtostjo. Zaradi obojega v glavnem ni avtonomno. Po moji sodbi se težko primerjamo z angleškim novinarstvom; a kakor za koga; vem, da sta pred desetletji tu bila popularna Bogdan Pogačnik in Božidar Pahor, kot kritični analitik osamosvajanja in tranzicije Danilo Slivnik, določena legenda je bil kot vojni dopisnik Ivo Štandeker, pozneje nekaj časa, vsaj v mojih očeh, Valentin Areh z vojnega območja BiH ... V glavnem pa se mi zdi, da pri nas nekaj izjemnih imen naredijo izjemne okoliščine, manj pa sistematično, neodvisno delo, ki je za novinarstvo kot poklic prav tako specifično kot za druge izrazite poklice. Saj vendar novinar ni pisec poročil ali komentarjev, intervjujev idr., ki naj razveselijo bodisi kak komite ali stranko oziroma senzacij željno občinstvo. Seveda je takih največ, a v resnici smo novinarji tisto, kar spada pod t. i. četrto vejo oblasti, ki pa je več, kot so ostale tri, zakonodajna, izvršna in sodna. Pri tem smo seveda vrednostno lahko opredeljeni oziroma profilirani: konzervativni ali liberalni, desni ali levi – čeprav je ta delitev lahko značilna v zahodni, le v manjši meri v tukajšnji družbi –, a pri delu neodvisni, brez nadzora "od zunaj". Pri tem pa bi rekel, da niso le znanje, izkušnja ali iznajdljivost tisto, kar nam daje delovno učinkovitost, potrebno je še kaj, kdo ve kateri čut in katera milost: šele tedaj je verjetno moč igrati vlogo, ki jo terja "četrta veja" življenja. Če lahko parafraziram neko misel argentinskega filozofa slovenskega porekla Milana Komarja, bi rekel, da poklic terja od nas ("kot Napoleon od svojih vojskovodij"), da nimamo akademij, da smo kakor neuki, ker nam sicer staro znanje, ki se ga lakomno držimo, zakriva pogled v vsakodnevno dogajanje: šele tedaj je novinarstvo ustvarjalno in kot takšno ga poznajo

na Zahodu, tam so možna "glamurozna imena" na področju politike, kulture ... Zdi pa se mi, da je v zadnjem času teh imen povsod več na področju zabavnega tiska, da ne govorim o televiziji: tudi pri nas skoraj ni več zvezdnika drugje kot na malih ekranih. Čas t. i. trde publicistike mineva, če že ni minil; in vsaj pri nas ne velja več, kar je pred menda okoli 10 leti dejal Kundera: da zdaj "ni več pesnika, je samo še veliki Časnikar". Ne, vsevedni, "trdi" časnikarji ali "fighterji" zdaj prepričujejo le še prepričane. V tem smislu so lahko še "zvezde", a dobivajo sijaj od drugod ...

FLISAR: Imamo svobodo tiska, vsaj na papirju, tako kot marsikje. Kako doživljaš to svobodo v praksi? Kako jo doživljajo tvoji kolegi? Si pristaš mnenja, da je novinarjeva svoboda neomejena in da novinar lahko v imenu resnice objavi vse, ne glede na posledice, ali pa naj ga vendarle pri tem vodi neki notranji čut za odgovornost, ki se morebiti sklada s sprejeto novinarsko etiko ali pa jo celo presega? Ali ni ta čut za odgovornost, reciva ji raje presoja ali obzirnost, pri nekaterih novinarjih docela odsoten, medtem ko je pri drugih tako močan, da jih ovira pri delu?

HORVAT: Seveda imamo svobodo tiska, seveda na papirju, toda kje je ta papir? Zdaj v rokah strank, nekoč pa ene partije, kot je znano. S sedanjim stanjem pa načeloma niti ni tako zelo narobe; novinarji se v glavnem vrednostno povsod razvrščajo okoli strank, se pravi okoli njihovih vrednostnih in nazorskih sistemov, a tam se v njihovo delo "njihovi" politiki v glavnem ne vmešavajo. V Sloveniji je situacija dosti drugačna: mediji so se v glavnem zbrali okoli ene same strankarske in vrednostne opcije, to je tiste, ki izhaja iz prejšnjega sistema. Če bi se jih kaj zbralo in osciliralo tudi okoli t. i. pomladnikov, bi bila situacija uravnovežena. Pa ni tako; za povrh so se prvi razglasili za osrednje nacionalne medije, kar je kajpak veliko zavajanje – razen če so nacionalni zato, ker drugačnih tako rekoč ni –, saj v resnici pokrivajo oziroma izražajo le približno polovico nacionalnega prostora. Druga slaba stran je v tem, da so z vodstvenih in vidnejših mest nestrpno odrinili ali tudi odgnali tiste, ki mislijo drugače, četudi niso nikakršni ekstremisti (to je bil moj primer). Tako spočenjajo vtis, da nacionalne interese varujejo in razvijajo le oni, drugi so za to bodisi nevredni ali nesposobni, če ne kaj hujšega. Tak "nacionalni tisk" kajpak ni svoboden, saj mora najprej braniti svoj uzurpirani teren in privilegirani položaj, namesto da bi v tekmi z drugačnim, konkurenčnim tiskom opravljal posel, kot se na "četrtem polju" spodobi. Toda reči moram: vzrok, da v Sloveniji še zdaj ni tega konkurenčnega, recimo konzervativnejšega, ali za boljše razumevanje "pomladniškega" tiska, ni kriva samo kontinuiteta – vse bolj so za to odgovorne in krive nove stranke; navsezadnje, samo zaradi njih je propadlo, kar se je zasnulo (najznačilnejši primer je dnevnik Slovenec), in samo zaradi njih ni projektov, ki bi lahko bili. Vodstva teh

strank si ne morejo predstavljati, da tudi "njihovi" mediji niso sredstvo njihovega vladanja; ni jim jasno, kakšna je vloga medijev v sedanjih družbah. V resnici je to velikanska škoda; v informacijski družbi je vloga avtonomnih medijev podobna vlogi akademij. In katera oblast se vtika vanje? Glede na razmere, v kakršnih smo, bi zato dejal: smo invalidna družba. – Kar zadeva resnico, priznam, so nekatere težave. Toda: težnja po resnici je ena od velikih teženj vsake demokratične družbe. Ni mi znano, da bi kje zaradi odkritja resnice napočila kakšna katastrofa. V tej luči odkrivanja resnice nimam za sporno. Vendar je resnic vsekakor več (a o tem tu ni moč govoriti); problematično je lahko, če odkriva nekakšno resnico rumeni tisk ali kak "revolvercajteng", saj takšna resnica pogosto ni ravno v službi varstva človekovih pravic ne načel odprte družbe. Razkrivanje resnice, ki sodi na primer v človekov zasebni prostor, je pogosto senzacionalistično in neodgovorno, kakršno je tudi objavljanje polresnic (zadnji primer: kulturniške pokojnine). Sicer pa se mi zdi odgovorno, da se resnica, ki ima zlasti širši nacionalni, družbeni ipd. pomen, objavi, četudi so posledice za tiste, ki so jo zlorabili, neprijetne. A za vse to je res treba imeti pravi čut; pravi čut lahko prepreči škodo, ki morda nastane, ko se resnica kot kakšna rušilna moč svete jeze zlije na svetlo in prizadene tudi nedolžne.

FLISAR: Ti seveda nisi politični, niti športni, niti gospodarski ali finančni, kaj šele "črnokronični", ampak kulturni novinar. Ima to svoje prednosti? Kakšne so? Ali pa je ravno nasprotno; da je kultura v večini slovenskih medijev v zadnjih letih postala pastorka in se je vsi izogibajo? Kolikokrat se zgodi, da potrkaš na urednikova vrata s predlogom, ki naleti na gluha ušesa? Je bilo včasih boljše? Je čedalje hujše?

HORVAT: Seveda je zame prednost, da sem t. i. kulturni novinar – a tudi pri tem je kup problemov, ki jih tu ni mogoče niti naštet, kaj šele opisati. – Ah, kultura! Ko je na način, kakor jo, vsaj ne bi toliko poznal! In je zato treba neredko usklajevati uvidevnost s kritičnostjo, prijateljstvo z objektivnostjo, odbojnost z ljubeznijo ... A najbrž ni zanimivega teksta, ki ga pisec ne bi pritovoril mimo nevarnega petja vsakršnih siren. To je knjiga zase, in ne vem, ali bo kdaj zapisana, a bi bila za nepoznavalce morda silno zanimiva. To je ena izmed plati ... In druga izmed njih, odnos medijev; po mojem, kolikor berem tuji tisk, nima kultura nikjer tako zapostavljenega statusa, saj je ta pri nas zreduciran predvsem na informiranje o dogajanju, ocenjevanje, kolikor pa ga je, pa ni vrednostno hierarhizirano. Da ne govorim o življenju evropskih idej, ki bi ga mediji v povzeti obliki vsekakor morali redno prinašati. Pa so TA vrata še zlasti zaprta, in se človek pogosto vrne od njih zrevoltiran in bolan. Narcizem onstran njih, temelječ na birokratski praznoglavosti in oblastni samozadostnosti, je vedno razkošnejši.

FLISAR: Mogoče se ne boš strinjal, toda občutek imam, da se v slovenskih medijih predsodek proti vsemu kulturnemu, umetniškemu in intelektualnemu nezadržno stopnjuje, kar se odraža tako v omejevanju časa ali prostora, namenjenega kulturi, kot tudi v osnovnem pomanjkanju nekih vrednot, nekega jasnega, pa čeprav neizrečenega soglasja o tem, kaj se spleča objaviti, kaj je treba predstaviti, kdo si zasluži pozornost. Kdo je kriv? Uredniki kulturnih strani in oddaj, ali glavni urednik? Ali pa je kultura doslej resnično uživala privilegije, ki si jih ne zasluži?

HORVAT: Z omenjenim predsodkom se precej strinjam. Kar se tiče "krivde", pa bi bilo poučno opraviti nekaj primerjav, recimo med slovenskimi in tujimi časopisi, našimi in tujimi oddajami predvsem na televiziji. Sam to večkrat počnem, predvsem kar se tiče tiska, in nazadnje se mi vselej zazdi, da so krivi glavni, manj tudi resorni uredniki. Slovenske kulturne rubrike so itak še po večini posnete po samoupravnem modelu kulture, po katerem so morale predvsem odsliskavati delo inštitucij; samostojnega dela je bilo malo, in vem, kolikor ga je bilo, je bilo večidel v konfliktu z uredniško politiko, saj se je poprej vse moralo dogovarjati, da le ne bi bilo kaj narobe, saj so za povrh ONI v inštitucijah bili veliko pametnejši ... Tovrstna lagodna odsliskava kulturnega življenja je v marsičem ostala. Že pred dobrimi desetimi leti sem se zavzemal za to, da bi časnikarji delali projekte, se pravi, obdelovali vsakokrat važno temo in ne bili v opisani, tako rekoč nezavedni službi inštitucij. Seveda nisem uspel – ampak na ta način je oblikovan ves zahodnoevropski feljton, ki je tam izjemen dejavnik kulturne javnosti. V tem smislu slovenska kultura nikoli ni bila privilegirana, a prav ta privilegij bi si zaslužila. Privilegije so imeli posamezniki; imajo jih tudi zdaj, čeprav ne ravno isti ...

FLISAR: Si pesimist, kar zadeva prihodnost literature in njene vloge pri vzdrževanju psihomitološkega ravnotežja v človekovi duši? Nekateri že dolgo oznanjajo masovni umik možganov v virtualno resničnost kiberprostor. Kaj lahko nadomesti neposredno srečanje s knjigo, vonj papirja in tiskarskega črnila, obračanje strani, estetski videz lepo opremljene in natisnjene knjige? Se ti ne zdi, da je knjiga kot ženska, ki jo moraš začutiti, preden lahko z njo vzpostaviš pomenljiv odnos? In da v virtualnem svetu takšna bližina sploh ni mogoča?

HORVAT: Ta malce futurološka tema mi ni prav blizu in priznati moram, da se o tem, kakšna bo prihodnost tega, pri čemer ali kar delamo, v glavnem ne vprašujem, a to še ne pomeni, da me kdaj pa kdaj to vprašanje ne preseneti. Predvsem takrat, ko me obidejo dvomi o lastnem početju – takrat se dvom o smiselnosti današnjega "podaljša" v dvom o smiselnosti pisanja v prihodnosti. Saj je tako verjetno normalno: dvom je totalen ali pa ga ni. Kaj bo z literaturo v prihodnosti? Bo komu še kaj pomenila? Zatrдно

ne vem, a vendar: če vidim v njej vsaj neki smisel danes, si ne morem predstavljati, da bo nekoč povsem odmrli. Če bi se to zgodilo, bi se s pogojem, da bodo ljudje povsem drugačni od nas. Bodo res? V kolikšni meri? Toda četudi bodo prevladovali naši kloni, bodo kanec človeškega verjetno še ohranili, to pa pomeni, da tudi ščepec občutka za literaturo ... Razen če si ne bodo dali odstraniti organa za umetnost; kar bi se utegnilo pripetiti, saj je ta organ baje vedno povezan s človekovim trpljenjem. Ali pa če bodo Zemljo zasedli in si njeno človeštvo podredili Ummiti, ki jo baje že zdaj zalezujejo ... Ampak zares; glede na povedano bi bilo mogoče, da bo literatura v kom še vzdrževala "psihomitološko ravnotežje", tako kot v nekaterih danes, ki od nje ne pričakujejo kaj pretiranega. Žal se na splošno danes od nje pričakuje preveč, najbrž več kot kdaj prej. Namreč, skoraj vse dejavnosti so dosegle nekak razvoj, izboljšale svoj doseg, učinkovitost in koristnost, znanost je na momente postala celo tehnologija, da bi laže služila človeku. Torej bi tudi literatura morala vsebovati kaj več kot včasih, igrati vedno večjo vlogo, dajati vedno več užitka, bralca bolj osrečevati, mu ponujati odrešitev ... A kdor pričakuje od nje kaj takega, bo razočaran. Literatura je konstantna, v določenem smislu takšna, kot je bila, pripoveduje o razočaranjih, radostih, ljubezni, minevanju, smrti, trpljenju, lepoti, bogoiskateljstvu ... ni prevzetna in videti je, kot da vztraja na mestu, ki ga razvoj ne more nadzirati. Kdor je še v luči velikega napredka obdarjen s skromnostjo, bo v njej odkrival resonanco, hrano za to skromnost. Ta bo užival tudi nad njeno zunanostjo, kot praviš, njenim estetskim videzom, sčasoma še vse bolj – po mojem –, če bo izhajala v vse manjši nakladi. Tu vidim tudi nakazano zvezo z žensko, ki je tem mikavnejša, kolikor manj se daje drugim.

FLISAR: Delal si pri različnih publikacijah, bil si tudi in si še urednik (nekoč Delove kulturne strani, zdaj celovškega Zvona). Kako se pogled sodelavca publikacije razlikuje od urednika, ki ga poleg posameznosti zanima tudi celota?

HORVAT: V tej zvezi bi rad najprej rekel tole; neka naravna pot je v tem, da je nekdo najprej novinar in šele nato urednik. V zadnjih desetih letih sem namreč imel nekajkrat priložnost biti priča željam, da bi mlad človek začel kar z urednikovanjem. Po eni strani je to spričevalo o slabi šoli, a po drugi predpostavljene; ta želi pod sabo neukega in nezmožnega, da bi ga laže obvladoval. Moram pa reči, da v tem poklicu sploh ni slabo biti novinar začetnik. Začetnik ima namreč obilo priložnosti za uk, seveda, kolikor je res stremljiv in kolikor ga k temu usmerja urednik. Moj nekdanji kulturni šef na Delu Tit Vidmar, ki je sicer vedel, kako daleč narazen sva si nazorsko, je bil tak do mene. Najbrž je čutil, da sem mu bil za to hvaležen, in mi je takšne priložnosti toliko raje omogočal. In od njega samega sem se

marsikaj naučil. Res pa je, da v nekem času kot novinar "dosežeš vse": se temeljito preskusiš v vseh žanrih časopisnega pisanja, spoznaš vse inštitucije in v naših razmerah domala vse ljudi kulture in še čez. Tedaj se ti zazdi, da bi moral početi kaj drugega, če nočeš, da se ne bi ponavljal in se dolgočasil. To je, če se sme reči, trenutek, da "postaneš urednik". Konec osemdesetih se mi je to zgodilo, a kaj, ko so me po slabih treh letih povsem blokiral! Kot rečeno, zavzemal sem se za "projekte" in s tem zares svobodno kreacijo, zato terjal več prostora – povrh pa pisal, da redakcijo (nacionalnega) časnika mora sestavljati "koalicija različno mislečih" ... Iz urednika sem moral postati tujec, in tujec ostati. A o tem govorim le kot o ilustraciji ... Vsekakor sta dve različni drži – biti novinar ali urednik. Prvi kot ljubosumni oblikovalec svojega teksta, drugi kot veliki vrtnar vsak dan novega parka, ki si ga mora "vsak dan na novo izmisliti, ga (dati) napisati, prebrati, natisniti in pozabiti", kot je o tem poslu nekje sicer malo presvobodno pisal Ruda Jurčec. Vsekakor pravi urednik nepehoma predlaga ideje v obdelavo, zajema v pogled celoto nekega področja in njegov razvoj, skušajoč temu postaviti kretnice za pot naprej. Reviji ali rubriki daje profil ali značaj tudi s svojimi lastnimi prispevki. Sicer pa je pogosto prisiljen urejati tudi določene odnose med samimi piščiči. V vsem tem je to veliko, zahtevno, zapleteno, pogosto nevhvaležno početje, a morda prav zato izizvalno. Tak približno je v moji izkušnji primeren urednik – takšnega ga vidim tudi v tujih časnikih. Pri nas je spet praviloma drugačen, saj tu urednik po prevzemu uredniškega fotelja skoraj ne sede več za stroj (računalnik), ampak samo ureja, kar pristane na mizi ...

FLISAR: Slovenska medijska scena se je v zadnjih letih povsem spremenila. Nekaj časopisov je propadlo, med njimi eden, pri katerem si delal (Slovenec). Nenehno pa se pojavljajo novi, predvsem revije za najrazličnejše potrebe in okuse, in najpogosteje po tujih modelih. To pa bi lahko bil raj za novinarje (večja mobilnost), v resnici pa že bežen pregled natiskanega materiala, ki ga ponujajo kioski in stojnice v supermarketih, jasno kaže, da je kvaliteta večine napisanega prav mizerna.

HORVAT: Ja, delal sem pri Slovcu, honorarno, s pogodbo in brez nje, kakor je pri tistem povzpetniškem in nesposobnem vodstvu nanoslo. Koga svobodnega pa ne bi mikalo, da zastavi sebe in nekaj svojega znanja za reč, ki bi lahko bila kar pomembna, še posebej, ker je bilo treba začeti od nule! Končalo pa se je, kakor se je – in ostala mi je izkušnja, s katero sem zadovoljen, čeprav so me tam nazadnje odstavili, ker se nisem pokoraval na novo nastavljenemu "odgovornemu", čisto nesposobnemu, sicer pa novopečenemu aparatčiku. Včasih je človek pač zadovoljen že, če nekaj novega ve, četudi se mu zdi, da s tem vedenjem v poklicu nima kaj početi. (Ali pa? Ob kakšni nenadejani priliki?) – In tako je ugasnil dnevnik, ki je nazadnje

sprofiliral nekaj dobrih, solidnih imen. Ugasnila je neka možna potrebna alternativa, ki bi med drugim omogočala tudi večjo mobilnost novinarjev. Te mobilnosti pri nas skoraj ni in mnogi delajo vse življenje pri enem in istem mediju. V tem vztrajanju pri isti monopolni poziciji vidim enega izmed vzrokov, da je zelo veliko piscev zadržto vezanih na neko politično idejo in zato na vse pretege hlini lažno toleranco. Od tod jim najbrž tudi potreba po groteskni samohvali, ponujani javnosti, samohvali, kakršne tuji mediji ne poznajo, saj jim je dovolj, da jim vrednost izdelka in s tem njih samih pokaže trg. Po zakonu dialektike je potlej naravno, da se nenehno pojavljajo nova glasila in kupi natiskega materiala – strinjam se – mizerne kvalitete: od potrošnega humorja do križankarstva, polporno-grafske estrade do športa, kamor se neredko ne zazre niti oko lektorja, kaj šele zadevnega izvedenca.

FLISAR: V nekem svojem prispevku za eno od prejšnjih števil Sodobnosti si zapisal, da imamo "Slovenci tisoč neumnih novinarjev". Kaj misliš s tem? Se dober novinar rodi, se izšola ali izoblikuje s praktičnim delom?

HORVAT: Teh novinarjev nisem preštel, lahko da jih je 999 ali 1001, a mislil sem reči, da jih je veliko, vsekakor pa preveč. Poglej le, koliko brezveznih tračarij in tem se valja po papirju, in če so katere že malce realne – s kakšnih perspektiv so prikazane! Neredko v vsem glasilu ne najdeš resnične teme, tiste, ki je ključna bodisi za obstoj in razvoj skupnosti, njen vrednostni sistem ipd. – ali na drugi strani za muko vsakdanjosti in "človeško žalost"; kot da resničnost predstavljajo predvsem merjenja moči, zabave pod reflektorji estrade, uspehi v športni areni. Kdor misli, da je samo to svet, ki je vreden javne prezentacije, spregleda tisti njegov obsežni, pogosto bistveni, a zavrženi, odrinjeni ali kakor že pozabljeni predel, ki je poln brezizhodnosti in stisk, od nezaposlenih do ostarelih, da se ne govori o drugem polu, o sferi duhovnega, dilemah kreacije, misterioznem živcu narave ... Kdor do vsega tega ne začuti svoje odgovornosti, predvsem pa ne solidarnosti z ogroženim delom resničnosti in s tem nuje, da mu po svoje pripomore do artikualcije, je sprevržen ali prikrajšan na umu.

FLISAR: Po čem se dober novinar razlikuje od slabega?

HORVAT: Ker je to povezano s prejšnjim vprašanjem, lahko samo nadaljujem. Namesto da bi se torej odprl tistemu, kar moda ali politične smernice iz svojega kalejdoskopa izločajo, raje samo variira in ponavlja, se pravi, opremlja s štafažo slike, ki jih ustvarja in vzklicuje skomercializirana javnost. "Dober novinar" je kajpak nasprotje takšnemu piscu ali govorniku. Zavedam se šablone, s katero se tega lotevam, toda v tem okviru drugače ne gre: a rekel bi, da "dober novinar" marginalizirane probleme pojavov ali

manjšine ali celo posameznika zna narediti velike, ločevati interese skupnosti od interesov samozvanih vodij, v človeku videti tudi majhno ali pravo večnost, v življenju posameznika in naroda tudi nekaj zakonitosti, ki se jih ne da spreminjati, itd., itd. In po mojem pomembno za naše razmere: da poleg standardne materinščine obvlada tudi kako domače narečje in seveda kak tuji jezik. Da se laže kontrolira in uči od drugih ... Ali se kot tak rodi ali ne – to je težko ... Nekateri zadeve si gotovo pridobi z vajo, nekaj globlje senzibilnosti pa vendarle utegne prinesiti s sabo.

FLISAR: Se ti zdi, da nova tehnologija (internet) ne grozi samo knjigam, ampak tudi časopisom, kot jih poznamo? Je blizu čas, ko Dela ne bomo kupovali v kiosku, ampak ga brali na računalniškem monitorju? Če je tako, zagotovo stojimo na pragu največje revolucije v naši civilizaciji vse od Gutenbergovih časov. Kako bo vplivala na naše počutje, na naše medsebojne odnose?

HORVAT: Verjetno je to ena največjih neznank in se o njej dá predvsem ugibati ... Premalo poznam najnovejše težnje ali najnovejšo prakso nove tehnologije. Internet je zanesljivo novost izrednih dimenzij, a ravno zaradi tega ga ne morem videti v celem. Med zaskrbljivimi platmi njegove prisotnosti pa se mi ta hip zdi njegova, če lahko tako rečem, subverzivna ignoranca jezika. Naš tradicionalni jezik je zanj neuporaben, vsaj v tem smislu, da se mu galantno umika in neženirano ter samozavestno ustvarja svoje znake, z uporabo katerih se da imenitno komunicirati. Kot z znaki v prometu. Ali se bo ta pohod interneta na tradicionalni jezik nadaljeval, kako mu bo zožil življenjski prostor, do kam bo sploh segel – kako bi to vedel? In ali se bo sčasoma konstituiral sistem neke povsem druge govorice? Bo ta kdaj tudi "last" celote družbenih organizmov, tudi družine, sredstvo za privatno, skrbno varovano intimno komunikacijo? – Vse to so ugibanja, polje znanstvene fantastike, ki pa je ne podcenjujem. Toda po drugi strani je moč zapisati, da se veliko novosti, če jih pogledamo iz časovne distance, ne zdi tako revolucionarnih, kot so se zdele na začetku. Nekoliko obstranski, a dokaj značilen se kaže tale primer: ko sta brata Lumière, začetnika filma, konec prejšnjega stoletja javno predvajala svoj film o prihodu vlaka na postajo, so se gledalci prestrašeno umikali, boječ se, da bo vlak zdrvel mednje in jih povozil. Niso znali ne zmogli presoditi neverjetne novosti, ki so jo videli. Podobnih primerov je veliko, in ni čudno, da so ravno v umetniških medijih, kjer te novosti zavoljo njihove izredne odkrivalske vsebine pogosto ne moremo takoj dojeti, a je toliko prepričljivejša pozneje. Upam torej, da nas tudi internet ne bo povozil in nam vzel jezika, brez katerega si ne znam predstavljati človeka prihodnosti. Ob tem pa si tudi domišljam, da bo Misel časnika ostala, ne glede na to, kje jo bomo lahko brali – s papirja ali z ekrana. Se pravi tudi ne glede na to, kako bomo časnik sestavljali.

FLISAR: Si kdaj želiš, da bi imel več časa za svoje esejistično, kritiško in prevajalsko delo, ki si ga opravljal vzporedno z novinarskim? In če bi s takšnim delom lahko zaslužil dovolj, bi sploh bil novinar? Imaš občutek, da delo, ki ti, v nasprotju z novinarstvom, omogoča vstop v svet domišljije, prinaša tudi večjo osebno svobode in morda v končni fazi tudi večje zadoščenje? Ali pa je ravno obratno?

HORVAT: Če bi me kdo pred več kot 20 leti vprašal, ali bi sploh bil novinar, če bi z eseji, kritiko in prevajanjem zaslužil dovolj za preživetje, bi najbrž veselo odgovoril negativno: ne, ne bi bil novinar. Zdaj mislim nekoliko drugače. Zdi se mi, da je treba ostati vsaj v stiku s praktičnim, merljivim delom, če ga že ne opravljaš povsem. Si vsaj bliže nekakšni naravni pravičnosti, na katero se kdaj pa kdaj lahko opiraš. Novinarstvo je načeloma sicer eno izmed lažjih, zmernejših zvrsti takšnega dela, toda tudi v njem se človek lahko ozave svojih zemeljskih korenin. Tkivo življenja je zemeljsko, zemlja ga uči etike tudi še potem, ko pozabi na božje zapovedi. Ne, brez tega praktičnega početja bi bil v domišljiji kot izgubljen, njene lepote morda sploh ne bi dobro čutil, kaj šele cenil. Večjo mero svobode in v končni fazi večje zadoščenje mi torej prinaša novinarstvo, pa tudi ravno obratno, svet domišljije, esejev, kritike, prevajanja ... A o tem tu ne govoriva.

FLISAR: Kako pomembna je politična afiliacija za novinarja v današnji Sloveniji? Imajo politično neopredeljeni prostostrelci težave pri iskanju delovnega mesta, ki bi ustrezalo njihovim sposobnostim? Ali je sploh mogoče preseči takšno stanje, ali pa je to nujno zlo, s katerim je treba živeti?

HORVAT: K temu bi rekel samo tole: absolutno je to nujno zlo, s katerim je treba živeti. Tega si v drugi polovici osemdesetih let ne bi mogel misliti niti v sanjah. Kako je mogoče, da je toliko novinarjev tako obremenjenih s politiko? Če bi bili novinarji svobodni, se pravi avtonomni, neopredeljeni, bi se že zdavnaj bojevali proti največji nevarnosti in norosti v Sloveniji, ki sem jima priča deset let, to pa je popolna politična, neredko kar sovražna razklanost dežele. Ne trdim, da so krivi za to, ker ni sprave; to je pač projekt, ki presega prispevek samo novinarjev in je sploh vprašanje, kako je treba trošiti moči za njen doseg – šele v kdo ve katerem stoletju. Vsekakor pa so soodgovorni za stanje duha danes, najbolj seveda tisti, ki se vedejo kot gospodarji. Jasno pa je, da je tudi ta drža povezana s tistim, kar sem govoril v zvezi z neumnostjo.

FLISAR: In za konec: če bi si lahko omislil življenje po želji in ga živel še enkrat od začetka, kako bi se razlikovalo od tvojega dosedanjega? Česa bi

bilo več, česa manj? Kdaj, kje in kako bi ravnal drugače? Bi ostal na tujem (študiral si v Heidelbergu), ali pa se lahko pišoč, razmišljujoči človek najuspešneje uresniči samo na domačem terenu svojega mitosa?

HORVAT: Hvala za to darilno vprašanje! Če bi si namreč lahko omislil življenje po želji in ga živel še enkrat, bi odšel v samotno vas Gomle na obrobju Panonskega morja in vzel s sabo tri mesta: Heidelberg, Pariz in Moskvo.

